

Jean-Claude Mourlevat

De terugstromende rivier

Het verhaal van Hannah

Vertaald door Eef Gratama

Amsterdam · Antwerpen

Em. Querido's Uitgeverij

2024

www.querido.nl

De vertaalster ontving voor deze vertaling een projectwerkbeurs
van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel *La Rivière à l'Envers* – *Hannah*
(2002, Pocket Jeunesse, Département d'Univers Poche)

Copyright © 2002 Jean-Claude Mourlevat

Copyright vertaling © 2024 Eef Gratama

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt,
in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam.

Omslag Nanja Toebak
Omslagbeeld en vignetten Annette Fienieg
Vormgeving binnenwerk Perfect Service

ISBN 978 90 451 2752 1 / NUR 283

Voor mijn moeder

Proloog

Tomek, ik zei je toch een keer dat ik, voordat ik de deur van jouw kruidenierszaakje openduwde, al heel wat onvoorstelbare avonturen had beleefd? Nou, ik heb nog veel gekkere dingen meegemaakt toen jij zo lang lag te slapen bij de Geurmakertjes, en ook daarna toen jij de oceaan overstak. Je hebt me vaak gevraagd waar ik dan was al die tijd, en wat ik deed. Nu is het moment gekomen om je dat te vertellen.

Maar voordat ik begin aan het verhaal van mijn grote reis, moet je weten dat ik het nog nooit aan iemand anders heb verteld en dat ook nooit zal doen. Waarom zou ik? Ze zouden me toch niet geloven. Ze zouden zeggen dat ik het verzin, dat ik het heb gedroomd, of misschien wel dat ik gek ben.

Alleen jij zal me geloven, Tomek, na alles wat we samen hebben meegemaakt.

Dit verhaal is het allermooiste cadeau dat ik je kan geven. Er zijn natuurlijk nog duizend andere dingen die ik je zou kunnen geven, en er zijn er genoeg die ook heel mooi zijn: ken je bijvoor-

beeld die piepkleine paardjes die over je hand galopperen? En de fluit die 's nachts soms plotseling vanzelf gaat spelen? En de bloem die nooit verwelkt? En de steen die kan praten? Ik zal proberen om je dat allemaal te geven. Als je maar weet dat geen van die cadeaus zo bijzonder is als het verhaal dat ik je nu ga vertellen. En alleen aan jou, want jij bent het kostbaarste wat ik heb.

Je mag geen enkele vraag stellen. Je moet alleen maar luisteren, net als bij muziek. Ik zal heus niets overslaan en echt alles vertellen. Wanneer ik klaar ben, hou ik mijn mond, en dat is dan dat. Ik zal er nooit meer over praten.

Nou, daar gaan we dan.

HOOFDSTUK 1

De vogelmarkt

Weet je nog, Tomek, dat ik je die brief heb geschreven toen ik bij de Geurmakertjes was? Daarin legde ik je uit hoe mijn vader op een keer dat vinkje voor me kocht in onze grote stad in het Noorden.

Het was op een ochtend in het voorjaar. Ik zie mezelf weer op zijn schouders zitten, zo trots als een pauw, daar op die drukke vogelmarkt. Alles met een snavel en veren kon je er vinden. Een sierlijke liervogel die een verkoper op zijn uitgestrekte hand aan de mensen liet zien. Een volière met duizenden bontgekleurde dwergpapegaaien. Een struisvogel die door zijn verkoper als een getemde beer aan een touw werd meegetrokken. Felgekleurde arás, sneeuwwitte duiven, weervogels, prachtvinken... Het gefluit, geritsel, gekoer, gezang en gekwinkeleer was niet van de lucht. Men zegt vaak dat kinderen niet weten hoe gelukkig ze zijn. Ik wist dat wel. En hoe! Ik was zes jaar, ik zat op mijn vaders schouders, met mijn handen om zijn hoofd, ik keek neer op een zee van kleuren en geluiden, en van alle vogels die er op de wereld

zijn, mocht ik kiezen welke we mee naar huis zouden nemen.

Welke vogel wil je hebben, Hannah? Welke vind je mooi?

Dat was de vraag die mijn vader mij vanaf mijn geboorte elk jaar stelde. En elk jaar wees ik met mijn vinger naar een vogel: 'Ik zou deze wel willen, ik zou die wel willen...' En dan kocht hij hem meteen, zonder te letten op de prijs, en ik stopte hem bij de andere vogels in mijn mooie volière.

Waarom kon ik dat jaar niet kiezen? Ik weet het niet meer. Het was in elk geval rond het middaguur en ik had nog steeds geen keus gemaakt. Omdat het heel warm was, liep mijn vader naar een steegje dat in de schaduw lag en waar het niet zo druk was, en daar gingen we voor een huis op de stoep zitten.

'Laten we hier maar even wachten,' zei hij, 'dan kunnen we een beetje uitrusten.'

Naast ons zat een man op zijn hurken met een kooi van wilgentenen tussen zijn knieën. Ik keek ernaar.

'Die zou ik wel willen.'

'Wat, welke?' mompelde mijn vader die de man met zijn kooi niet had opgemerkt.

'Die vogel. Die wil ik.'

Het was een blauwgroen vinkje met een felgele vlek op zijn borst. Het was de mooiste vogel die ik ooit had gezien. Ik was meteen verkocht.

De vogelaar, een oude magere man, tilde de kooi op en zette hem voor mij neer zodat ik er beter naar kon kijken. Hij was niet erg spraakzaam.

'Hoeveel kost hij?' vroeg mijn vader.

'Vijfhonderdduizend daalders plus een fles rum,' antwoordde de man zonder blikken of blozen.

Toen we hem niet-begrijpend aankeken, zei hij nogmaals: ‘Vijfhonderdduizend daalders, dat is de prijs van de vogel. En de fles rum is om mezelf te troosten omdat ik hem dan kwijt ben. Want dit is niet zomaar een vinkje. Het is een prinses die duizend jaar geleden door een toverspreuk in een vogel is veranderd. Moet je haar snavel en ogen eens zien. Ze zou ons graag haar verhaal vertellen. Maar ze kan niet praten. Daarom zingt ze.’

Ik boog mijn hoofd zo dicht mogelijk naar de kooi toe en het vinkje leek me te smeken: ‘Het is waar! Heus waar! Je moet hem geloven!’

Mijn vader zei niets. Zijn blik ging van de koopman naar de kooi en van de kooi naar de koopman. Hij wilde net zijn mond opendoen, om af te dingen misschien, maar de koopman was hem voor en zei: ‘Ik ben een oude man en ik kan niet meer werken. Dit vogeltje is alles wat ik heb. Daarom wil ik er vijfhonderdduizend daalders voor hebben en geen cent minder. Plus de fles rum...’

En mijn vader, die gek was geworden op de dag dat ik geboren werd – dat had ik je al verteld, Tomek, maar dan gek van blijdschap –, mijn vader werd toen voor de tweede keer gek. Hij vroeg aan de koopman of hij het vinkje voor hem wilde bewaren omdat hij even tijd nodig had om het geld bij elkaar te krijgen. Binnen een week tijd verkocht hij alles wat hij bezat: zijn huizen, zijn vee, zijn land, zijn meubels, zijn kleren, die van mijn broers en die van mijn moeder, zelfs ons beddengoed verkocht hij... En omdat dat nog niet genoeg was, leende hij ook nog geld van woekeraars. En toen hebben we het vinkje gekocht.

Mijn moeder vond het zo verschrikkelijk dat ze wegging en mijn broers en het weinige wat er nog over was meenam. Alleen

het vinkje liet ze achter. Mijn vader en ik gingen wonen in een schamel hutje. Hij verhuurde zichzelf als draver en drie jaar lang trok hij als een paard rijtuigen voort door de steile straten van onze stad. Op een ochtend kwam hij niet uit zijn bed. Hij was gestorven van uitputting. Ik was pas negen jaar. Die ochtend eindigde mijn kindertijd.

Ik werd opgevangen door verre familieleden. Ze namen me mee naar een stad in het Zuiden, waar het rustig was en waar alle huizen wit waren. Hun huis was ook wit en het was er rustig. Dat had ik ook wel nodig, want in ons hutje was ik in korte tijd veranderd in een halve wilde. Ik moest weer leren om normaal te eten, mezelf elke dag te wassen en me netjes te gedragen. Ze hebben veel geduld met me gehad.

Hoda, hun dochttertje, was drie jaar toen ik bij hen kwam wonen. Ze werd het kleine zusje dat ik nooit had gehad. Ik was gelukkig bij hen. Ze waren heel lief voor me. Maar soms, als ik voor het slapengaan aan mijn vader dacht, werd ik heel verdrietig. Dan ging ik gauw naar mijn vinkje kijken, want dat kon me troosten. Tot die vreselijke dag dat ik het op de bodem van de kooi zag liggen, rillend van de koorts. Ik legde het in de palm van mijn hand en smeekte: 'Laat me niet alleen... Als jij doodgaat, heb ik niets meer van vroeger...'

Vanuit de peilloze diepte van de zwarte oogjes waarmee het vinkje me aanstaarde, riep het duizend jaar oude prinsesje me toe: 'Laat me niet doodgaan... Jij bent de enige die weet wie ik ben. Help me...'

De dagen erna waren verschrikkelijk. Elke ochtend was ik bang dat ik mijn vinkje koud en levenloos in de kooi zou zien liggen. Gelukkig knapte het uiteindelijk weer op, maar ik raakte

mijn angst niet meer kwijt. Ik moest er niet aan denken dat ik het zou verliezen. Dan zou ik ook het prinsesje verliezen, en het kleine meisje dat ik ooit was geweest, en het laatste wat ik nog van mijn vader bezat.

En toen was er die verteller op het dorpsplein. Hij sprak over de rivier de Qjar die terugstroomt en waarvan het water je onsterfelijk maakt.

‘Hij stroomt ergens in het zuiden,’ legde hij uit, ‘achter het zand en het water... Als je maar dapper genoeg bent en de moed niet opgeeft, zul je hem vinden.’

Diezelfde dag stond mijn besluit vast. Ik weet dat dat gek klinkt, maar ik ben ook een beetje gek. Dat heb ik vast van mijn vader.

Ik ben aan het begin van de zomer weggegaan, als de nachten heel kort zijn. In mijn nachthemd glipte ik uit mijn bed en pakte stilletjes de weinige spullen die ik had klaargelegd: een wollen deken, een zakdoek waarin ik mijn karige spaargeld had gestopt, een veldfles en een tas met maar een paar gebruiksvoorwerpen, zoals mijn haarborstel, een spiegeltje, een schoolschrift en een potlood. Ik deed er nog een paar warme kleren bij en eten voor twee dagen.

Toen kleepte ik me aan. Op mijn tenen liep ik naar de slaapkamer van mijn pleegouders. Die was dicht. Ik leunde met mijn hoofd tegen de houten deur en fluisterde: ‘Tot ziens.’

Ik had ze meer dan tien brieven geschreven, maar die had ik allemaal verscheurd. Hoe moet je aan volwassenen uitleggen dat je er als twaalfjarige in het holst van de nacht in je eentje vandoor gaat en dat dat een goed idee is?

Toen liep ik naar de slaapkamer van Hoda.

‘Hoda, Hoda, word eens wakker!’ zei ik fluisterend terwijl ik haar warme, bolle wangetje streelde.

Ze deed één oog open en glimlachte slaperig naar me.

‘Hoda, luister, ik ga weg. Ik ga een tijdje op reis, maar ik kom gauw terug, dat beloof ik je. Wil je dat morgen tegen onze ouders zeggen en wil je ze van mij een knuffel geven alsjeblieft?’

Ze knikte van ja, dat zou ze doen, maar om het zeker te weten liet ik het haar zeggen:

‘Wat ga je morgen doen?’

‘Ik ga papa en mama een knuffel van jou geven,’ herhaalde ze braaf.

‘Heel goed. En wat ga je dan zeggen?’

‘Dat je gauw terugkomt...’

Ze gaapte en draaide zich weer om.

‘Heel goed. Ga nu maar lekker slapen.’

Ik gaf haar een zoen, maar ze sliep alweer. Toen liep ik naar de kooi van mijn vinkje. Ik durfde de fluwelen lap die eroverheen hing niet op te tillen, want ik was bang dat het zou gaan zingen. Daarom ging ik maar op mijn knieën voor de kooi zitten en fluis-terde:

‘Tot ziens, lief vogeltje. Ik ga voor jou wat van het water halen dat je onsterfelijk maakt. Dat neem ik mee naar huis en dan doe ik een druppel daarvan in jouw snavel. Zul je op me wachten? Beloof je dat?’

Toen ik geen enkel geluid, niet eens geritsel hoorde, kon ik het toch niet laten om mijn wijsvinger onder de lap door te steken. Prompt voelde ik zijn snaveltje tegen mijn nagel tikken.

‘Zeg je nu goede reis? Wist je dat ik weg zou gaan?’

Ik streek even over zijn borst en hij liet me rustig begaan.

‘Wil je daarmee zeggen dat je zult wachten? Dat je zult proberen te wachten?’

Toen bond ik de opgerolde deken op mijn schouders, pakte mijn tas en klom uit het raam van mijn slaapkamer.

De hemel fonkelde van de sterren en het was helemaal niet koud. Ik liep zo snel mogelijk naar het plein waar de postkoetsen vertrekken. Als je daarnaartoe loopt, hoor je de paarden briesen, en de stemmen van de koetsiers die naar elkaar roepen, en het geluid van de koffers die op de bagagerekken worden gegoooid. Dan krijg je vanzelf zin om op reis te gaan, zelfs als je nergens hebt om naartoe te gaan.

‘En waar gaat dit knappe juffertje naartoe?’

Ik kreeg een kleur. Ik was nog niet eens een kwartier op stap en er werd al met me geflirt! Eerst zag ik alleen de lachende ogen van de jongen en toen zijn rode ragebol.

‘Ik ga... naar het zuiden,’ antwoordde ik.

‘Ver weg?’

‘Ja...’

‘Helemaal naar Ban Baitan misschien?’

Het was meer plagend bedoeld dan als vraag en de jongen leek het reuzegrappig te vinden. Hij stond naast een koets waarvoor twee zwarte paarden waren gespannen, die rustig wachtten.

Ban Baitan... Ik had mijn pleegvader die naam al een paar keer horen noemen. Hij zei het als hij iets bedoelde wat heel ver weg was of waar niemand heen ging. Daardoor wist ik eigenlijk niet zeker of die plek wel bestond. Ik weet niet wat me bezielde. Of eigenlijk weet ik dat heel goed: ik hou er niet van als iemand me uitlacht en ik wilde die jongen de mond snoeren.

‘Dat klopt. Ik ga naar Ban Baitan.’

Een paar tellen was hij sprakeloos. Toen sprong hij op de bok van de koets, waar de koetsier al klaarzat, gewikkeld in een grote zwarte mantel. Ze fluisterden iets tegen elkaar en toen keek de koetsier opzij om me beter te kunnen zien. Het was een stokoude man. Zijn gezicht was doorgroefd met rimpels zo diep als ravijnen. Ze gingen nog even door met smoezen. Ik vroeg me af wat al dat gekonkelfoes kon betekenen. Wat viel er nou te bespreken? En waarom keek die oude man me zo nieuwsgierig aan? Eindelijk sprong de jongen weer van de koets.

‘Moet je echt naar Ban Baitan?’

Ik gaf geen antwoord en haalde alleen mijn schouders op om aan te geven: Is het zo raar dat iemand naar Ban Baitan wil? Sta niet zo te staren en doe gewoon je werk.

De jongen aarzelde nog even, maar bij het zien van mijn zelfverzekerde gezicht gaf hij zich ten slotte gewonnen:

‘Heel goed, juffrouw. Zal ik je tas op het bagagerek leggen of wil je die liever bij je houden?’

‘Ik houd hem bij me.’

‘Zoals je wil, juffrouw.’

Hoewel ik blij was dat hij een andere toon aansloeg, liet ik daar niets van merken en toen hij mijn tas pakte om hem in de koets te zetten, vroeg ik: ‘Hoeveel kost de reis?’

‘Helemaal niets. Nog geen cent. Leun maar op mijn schouder om in te stappen, want bij deze oude rijtuigen is de treeplank nogal hoog.’

Helemaal niets? Ik had argwaan moeten krijgen en tegen mezelf moeten zeggen: pas op, Hannah, het is misschien gevaarlijk, wees voorzichtig. Ik probeerde bang te zijn, maar dat lukte niet. Die jongen met zijn rode haar had geen kwaad in de zin.

Dat soort dingen kan ik zien. Ik zat nog niet in de koets, waar ik de enige passagier bleek te zijn, of hij zette zich al in beweging. Eerst liepen de paarden nog stapvoets vanwege alle drukte op het plein, maar in de straatjes waar het rustiger was, begonnen ze te draven. Even later passeerden we ons huis. Misschien dat mijn pleegmoeder zich op dat ogenblik omdraaide in haar bed en bij zichzelf dacht: hé, daar gaat de postkoets die naar het zuiden rijdt... Bijna had ik met mijn vuist tegen de voorkant geslagen en geroepen: 'Wacht! Wacht... het is een vergissing... ik wil toch niet vertrekken... laat me eruit!'

Maar ik deed niets.

We reden door de buitenwijken van de stad en al gauw lieten we de laatste lichten achter ons. Ten slotte begaf de koets zich in de heldere nacht op de kaarsrechte weg naar het zuiden.